

Dyrkingsteknikk i åkerbønner

Del 1: 15. desember 2021

Kl. 18.00-19.00

Del 2: Oppfølgingsmøte for medlemmer på nyåret

John Ingar Øverland
Norsk Landbruksrådgiving Viken
john.ingar.overland@nlr.no

Åkerbønnene

- Belgvekst med høgt proteininnhold – 27-33% av tørrstoff
- Hovedsakelig brukt som proteinråstoff til dyrefôr
- Kan brukes til mat – viktig matproteinkilde i flere land
  - Egypt med nasjonalretten «Ful medames»
  - Boreal om den finske sorten Vire: **Den lämpar sig både som människoföda och som foder för alla husdjur.**
- Kan inneholde anti-næringsstoffer
  - Tanniner hemmer næringsopptak, binder protein, men er også en antioksidant
    - Med tanniner har plantene farget blomst
    - Uten/lavt innhold tanniner helt hvit blomst
  - Vicin/convicin
    - Sortene Tiffany og Vire har lavt nivå med vicin/convicin
- Store frø – men stor variasjon i frøstørrelse
  - 1000-frøvekt 270-690 gram

God forgrøde for korn

Gjennomsnitt for 17 felt med proteinvekstforgrøder til hvete 2013 – 2015.

Forgrøde	Avling kg/daa	Rel. Avling	Avlingsv. kr/daa	HL-vekt kg	1000- kv g	Protein %	Opptatt N kg/daa
Hvete	635	100	1783	79,6	39,8	11,3	10,6
Åkerbønner /erter	723	114	2049	80,5	41,1	11,6	12,2

Kilde:Jord- og Plantekultur 2016, Virkning av ulike forgrøder på neste års avling av hvete, Unni Abrahamsen, NIBIO

Krav til dyrkingsplassen - jordart

- Åkerbønner har rotsystem med lite finrøtter og tåler dårlig:
  - Tørke
    - På tørkesvak jord bør en ha tilgang til vanning (mer utsatt for tørke enn erter)
  - Vassjuk jord
  - Pakka jord
  - Dårlig jordstruktur,
    - Unngå jordarbeiding under dårlige forhold.
- Sådd på god jordstruktur er åkerbønner den belgveksten som best **tåler mye nedbør**, også til en viss grad stå under vann en kort stund

Skade i åkerbønner etter fjorårets bruk av Mustang Forte

ETTERFØLGENDE KULTUR

På grunn av innholdet av aminopyralid bør det gå minst 14-24 måneder mellom behandling med

Mustang Forte og etablering av etterfølgende kulturer:

14 måneder: Poteter og andre arter i søtvierfamilien, fôrbeter, løk, gulrøtter og andre arter i skjermplantefamilien

24 måneder: Erter, bønner, lupiner og andre belgfrukter, agurk, hagesalat og andre arter i kurvplantefamilien

Krav til vekstskifte – 6-8 år

- Flere soppsjukdommer i åkerbønner overlever i åkeren, enten på planterester eller som hvilesporer i jorda
  - På planterester
    - Sjokoladeflekk (*Botrytis fabae*)
  - Hvilesporer i jorda
    - Bønnebladskimmel (*Peronospora viciae*)
    - *Phytophthora pisi* ("ny" sykdom funnet de siste årene i Sverige).
- Disse går ikke på åkerbønner:
  - Visnesjuke (*Aphanomyces euteiches*) som vi har i erter
  - Storknolla råtesopp (*Sclerotinia sclerotiorum*)
  - Kløverråte (*Sclerotinia trifoliorum*) er i noen andre land sett som en alvorlig sykdom i åkerbønner

Lang veksttid Tidlig såing!

- Seine sorter kun for de tidligste områdene (rundt Oslofjorden):
  - De seineste sortene bør ikke såes seinere enn overgangen april/mai
  - De mindre seine sortene i løpet av de 10 første dagen av mai.

Veksttid – hvor seint kan vi så?

- Oppgitt veksttid passer best til å sammenligne sorter. Temperatur i modninga er avgjørende
- Oppgitte vekstdøgnkrav:
  - Vertigo 135
  - Fuego 135
  - Birgit 135
  - Kontu 128
- Til sammenligning er det for vårhvete oppgitt 120-126

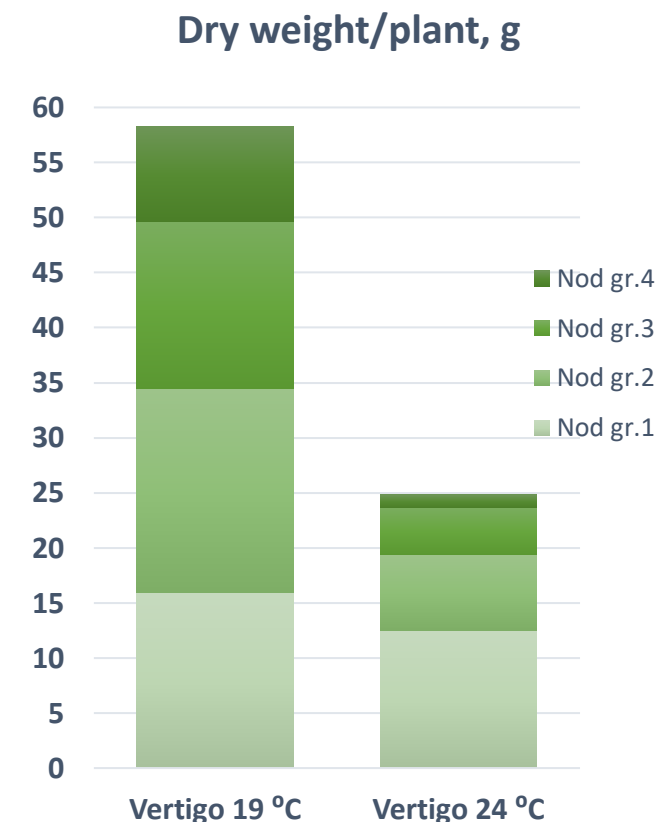
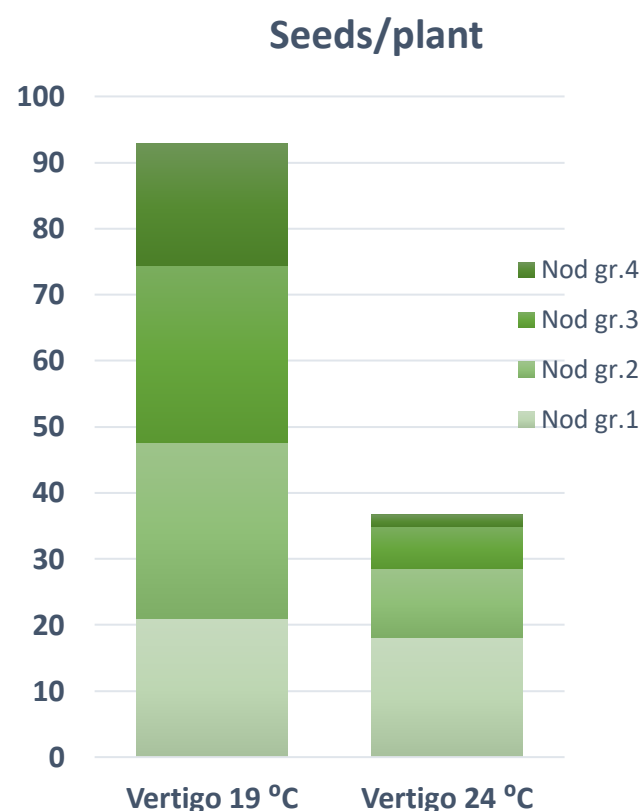
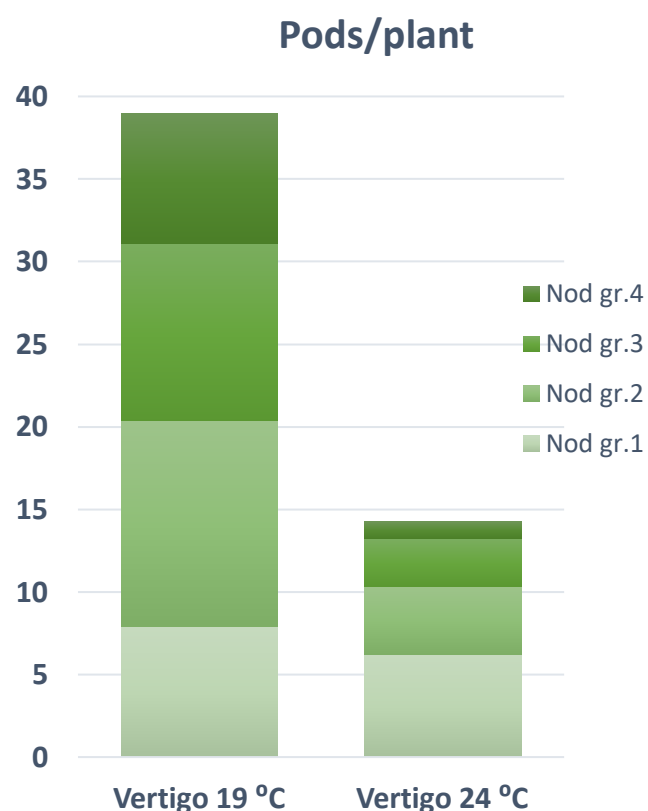
Vi må så tidlig, men jordstrukturen må være god!

Såtid – så snart jorda er laglig

- Åkerbønner og kan såes når jordtemperaturen har nådd ca 5°C i sådybden.
- Litt frost tåles etter oppspiring - 4°C, kanskje lavere. Vi ser sjeldent frostskaade om våren i åkerbønner, men det har forekommet
- Høg temperatur ved blomstring reduserer belgansettet

Experiments under controlled climate

Plantene ble plassert i klimarom ved begynnende blomstring. Med 16 t dag/8 t natt. Forskjellig temperatur på dag, og 12 °C på natt.

Sorter

- Tidlige sorter – modning overgang august/september?
  - Sampo
  - Vire **NY sort** 4 dager seinere enn Sampo. Klart bedre avling enn Louhi. Lavt innhold av vicin/convicin
  - Louhi – 5-7 dager seinere enn Sampo og ca 7 dager tidligere enn de seine sortene
- Seine sorter – ofte modning i slutten av september
  - Vertigo
  - Birgit
  - Fuego
  - Stella
  - Tiffany, lavt innhold av vicin/convicin
- Åkerbønner for høstsåing, med bedre frostherdighet:
  - En sort er tilbudt i 2021: Augusta
  - Tidligere brukt sorten Hiverna

Sortsforsøk i seine sorter av åkerbønner 2021- Vestfold

Sort	Avling kg/daa	Rel. Avling	% Vanninnhold ved høsting	% friskt ris ved høsting
Vertigo	643	100	14,4	2
Birgit	576	90	13,2	4
Tiffany	634	99	13,1	3
Fuego	578	90	13,4	0,7
Stella	576	90	13,2	1
Daisy	573	89	13,1	1
Allison	551	86	12,8	1
Bolivia	585	91	13,1	0,7
LSD 5%	52 kg/daa			

Forsøket er en del av en forsøksserie i NIBIO. Resultater fra enkeltfelt og sammendrag publiseres i «Jord- og Plantekultur 2022» som alle bør kjøpe.

NLR Viken sender ut bestillingsinformasjon til sine medlemmer.

Sortsprøving i åkerbønner 2021

Sort	Foredler	% Vann ved høsting			Avling						TFV	
		Bjørke	Volleb.	Apels.	Bjørke		Vollebekk		Apelsvoll		Bjørke	Apels.
					kg/daa	Rel.	kg/daa	Rel.	kg/daa	Rel.	g	g
Sampo	Boreal	15,0	18,8	16,3	207	46	384	57	216	80	269	320
Louhi	Boreal	15,0	17,6	17,2	282	63	475	71	224	83	373	416
Vire	Boreal	15,0	18,1	17,1	329	73	498	74	251	93	379	426
Vertigo	NPZ	19,0	32,5	21,9	452	101	619	92	280	104	631	746
Fuego	NPZ	19,0	23,4	22,4	444	99	723	108	259	96	669	700
Tiffany	NPZ	21,0	26,0	23,4	390	87	613	91	244	91	627	694
Birgit	P.H.Petersen	19,0	24,9	21,8	490	109	688	103	329	122	590	669
Stella	P.H.Petersen	19,0	21,8	21,8	495	110	692	103	275	102	623	708

Kilde: Graminor

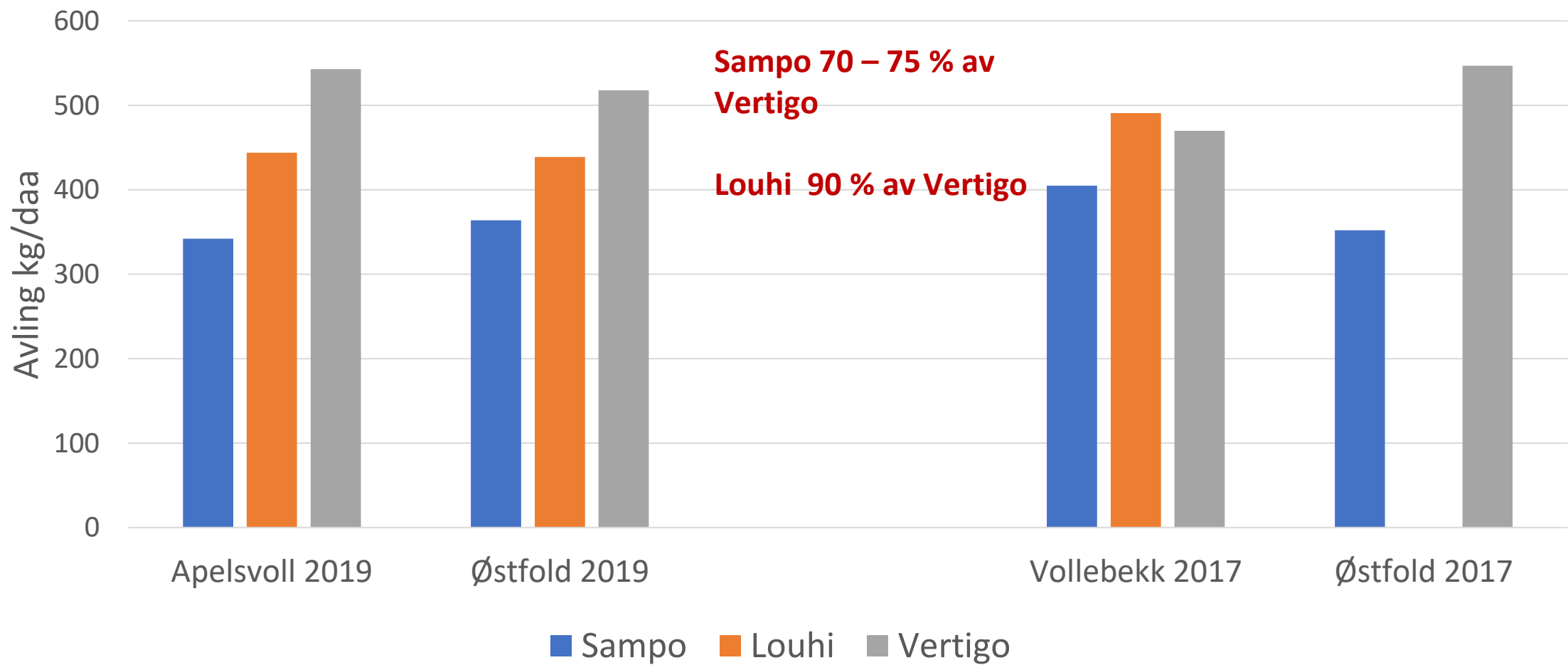
Sortsforsøk i tidlige sorter fra Boreal-Finland

Sort	Antall felt	Avling (kg / ha)	Rel. Avl.	Veksttid (dager)	Varme-sum	Legde (%)	Plantehøyde (cm)	1000-frøvekt (g)	Protein (%)	Proteinutbytte (kg / ha)
INTO	8	3416	108	105	1090	19	78	361,1	33	965
KONTU	34	3176	100	109	1128	35	83	335,6	31	849
LOUHI	11	3405	107	110	1133	25	82	402,2	31	902
SAMPO	21	3000	94	105	1086	25	79	298,1	33	853
VIRE	9	3965	125	109	1123	16	81	335,2	29	963

Kilde: <https://boreal.fi/lajikkeet/vire/>

	1.mai til 31.aug. 123 dager	1.apr.-31.okt 214 dager
År	5 °c	5 °c
2005	1152	1541
2006	1323	1745
2007	1186	1558
2008	1245	1582
2009	1231	1569
2010	1175	1470
2011	1200	1671
2012	1141	1413
2013	1246	1572
2014	1320	1791
2015	1082	1470
2016	1246	1638
2017	1182	1542
2018	1522	1930
2019	1208	1575
2020	1218	1631
2021	1283	1728
Middel	1233	1613

Beregnet antall vekstdøgn på
 klimastasjonen i Ramnes,
 1.apr-31.okt. 2021
 = 199

Avlinger, tidlige sorter og såmengder 2020

	Såmengde	Apels- voll	Avling kg/daa			Gjennomsnitt 4 felt		
	Pl./m2		Hed- mark	Vestfold	Østfold	Kg/daa	Relativ avling	Vann %
Louhi	80	427	647	404	171	413	108	15,6
Sampo	80	364	490	300	129	321	114	15,6

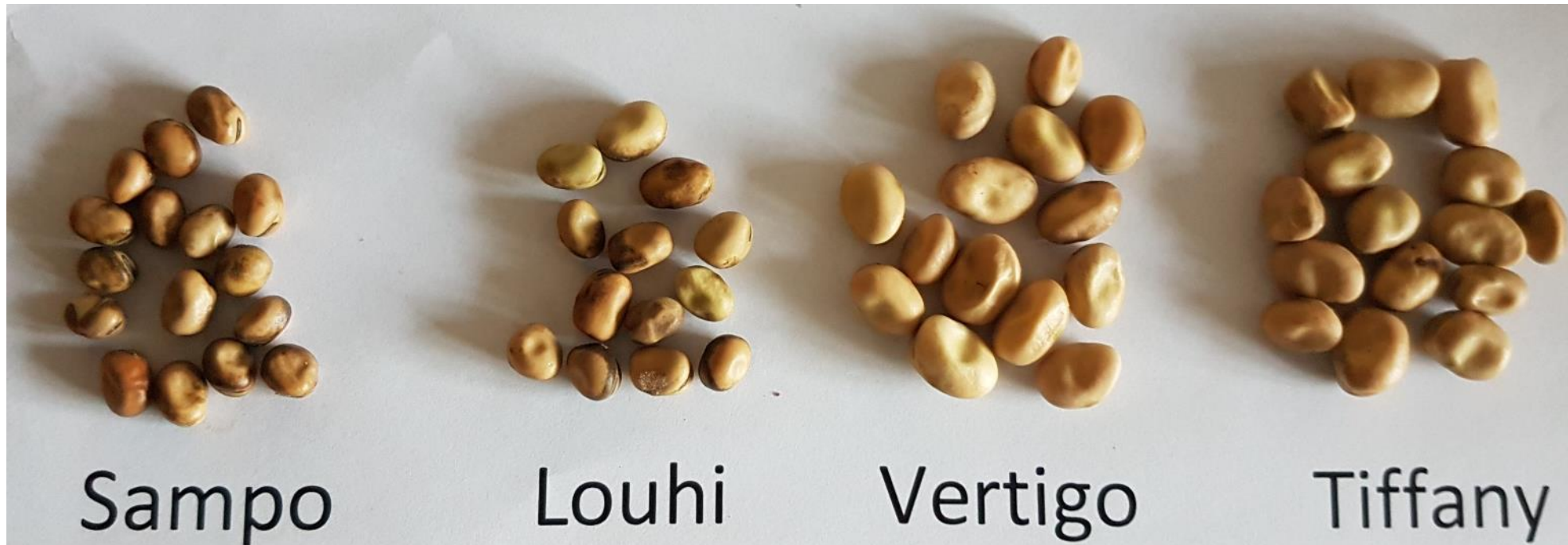
Oppsummering om sortsvalg

- Tidlige sorter
  - Vire blir den viktigste tidlige sorten
  - Sampo absolutt tidligst
- Seine sorter
  - Alle sortene på markedet i år er forholdsvis like i avling og veksttid
  - Vertigo har størst frøstørrelse
  - Tiffany kanskje litt seinere enn øvrige
  - Stella kanskje litt tidligere enn øvrige

Frøstørrelse betyr noe

- Såmengde
  - Kostnad til såvare
  - Stor såmengde - Risiko for legde
  - Liten såmengde - Risiko for redusert avling under ugunstige forhold
- Såarbeid – kan såmaskinen så store frø?
- Høsting, fuktig frø for store for brua + tap over såld
- Tørking, lang tørketid

Stor forskjell i frøstørrelse

Sampo

Vertigo

Såmengde?

	Såmengde	Gjennomsnitt 4 felt 2020		
	Pl./m ²	Kg/daa	Relativ avling	Vann %
Louhi	60	381	100	16,3
	80	413	108	15,6
	100	446	117	15,7
P %		<0,001		
Sampo	60	282	100	17,9
	80	321	114	15,6
	100	336	119	16,4
P%		<0,001		

3 felt med Columbo i Vestfold 2014

Såmengde	Avling kg/daa	Relativ avling
40 frø/m ²	307	100
60 frø/m ²	348	113
80 frø/m ²	367	120
P%	<0,1	

Bruk stor nok såmengde!

Plantetetthet 45-80 (100) planter/m²

- Vurder plantetetthet opp mot **legdefare!**
- Sampo, Louhi, Vire har spinklere og mer kortvokste planter og bør ha noe større såmengde (80-100/m²?) enn de seinere som er mye kraftigere
- Størst såmengde ved:
  - Sein såing – for å få jevnere modning
  - Dårlig såbed (men det skal ikke være dårlig)
  - Ugrasharving, økt såmengde 80-100 pl/ m²

	1000- frøvekt, gram	Såmengde, kg/daa 45 pl/m ²	Såmengde, kg/daa 60 pl/m ²	Såmengde, kg/daa 80 pl/m ²	Såmengde, kg/daa 100 pl/m ²
Louhi	317	15	20	27	33
Sampo	302	14	19	25	32
Vire	335?	16	21	28	35
Birgit	402	19	25	34	42
Vertigo	584	28	37	49	61
Fuego	568	27	36	48	60
Tiffany	521	25	33	44	55

Sjekk 1000 korn vekt!

Jordarbeiding og såing

- Jordarbeiding – ikke under dårlige forhold
- Jordarbeide for en sådybde på ca 5-6 cm. Risiko for dårlig spiring om det såes for grunt
- Sjøl med ei kraftig pålerot har åkerbønner løsner ikke åkerbønner pakket jord.

Noen såmaskiner sliter med å så åkerbønner

- Såproblemer
  - Åkerbønner har ujevn form
  - Noen sorter har særlig store frø, f.eks. Vertigo
- Stor åpning på bunnklaff der det er mulig

OBS! Senk kjørehastigheten ved såing for å få jevn djup såing!

Gjødsling til åkerbønner

- **Praksis: Ingen gjødsling på jord i god hevd**
- Pr 100 kg avling fjernes 0,6 kg P og 1,4 kg K *
- Normgjødsling for 400 kg avling/daa, og
  - P-AL 4-8: 2,0 kg P/daa. 0 kg P ved P-AL >12
  - K-AL 8-12: 4,0 kg K/daa. 0 kg K ved K-AL > 16
- P- og K-gjødsling aktuelt på jord med lave analyseverdier, kan godt tilføres i N-P-K gjødsel
- Gi litt N på jord med lavt moldinnhold. God vekst i plantene fra starten er en fordel for rhizobiumbakteriene og det tar noe tid før bakteriene samler N for bønnene. Bruk i så fall en **svak** N-gjødsling, ikke mer enn 2 kg N/daa, det vil hemme rhizobium lite
- Om en mener det er riktig å tilføre gjødsel kan 8-10 kg 20-4-11 være et alternativ.
- Forsiktig gjødsling med husdyrgjødsel kan brukes på næringsfattig jord. De fleste som bruker husdyrgjødsel vil bruke mer enn det som bør tilføres åkerbønner.

* <https://www.yara.se/vaxtnaring/arter-och-akerbonor/godslingsrad-for-arter-och-akerbonor/>

Smitte med rhizobium? - Nei

Noen slekter av belgvekster med korresponderende art/rase av rhizobia:

Luserne (<i>Medicago</i>)	Ensifer (<i>Sinorhizobium</i>) <i>meliloti</i>
Steinkløver (<i>Meliloti</i>)	Ensifer (<i>Sinorhizobium</i>) <i>meliloti</i>
Kløver (<i>Trifolium</i>)	<i>Rhizobium leguminosarum</i> biovar <i>trifolii</i>
Bønne (<i>Phaseolus</i>)	<i>Rhizobium leguminosarum</i> biovar <i>phaseoli</i>
Vikke, Åkerbønne (<i>Vicia</i>)	<i>Rhizobium leguminosarum</i>
Linse (<i>Lens</i>)	<i>Rhizobium leguminosarum</i>
Ert (<i>Pisum</i>)	<i>Rhizobium leguminosarum</i>
Lupin (<i>Lupinus</i>)	<i>Ochrobactrum lupini</i>
Soya (<i>Glycine</i>)	<i>Bradyrhizobium japonicum</i>
Tiriltunge (<i>Lotus</i>)	<i>Mesorhizobium loti</i>

Kilde: Økologisk landbruk nr 1 2008

Belgvekster - rhizobiumbakterier

- Rhizobiumbakterienes optimale pH er 6,5-7,0. Det er ugunstig høgt for plantene.
- En regner med at bakterienes N-fiksering er redusert allerede ved en pH på 6,0.
- Lav pH øker risiko for mangel på molybden som er viktig for N-fiksering
- God vekst i plantene er viktig for å få god vekst også av rhizobiumbakteriene.
- En avling på 500 kg åkerbønner med 30 % protein i tørrstoffet inneholder 20 kg N – som er samlet av rhizobium

Les mer: Bioforsk Fokus I Vol. 8 I Nr. 3 I 2013

https://orgprints.org/26728/1/4277_1.pdf

God nitrogenforsyning fra rhizobium

Dårlig nitrogenforsyning
Kanskje burde det vært gjødslet her?

Mange rhizobiumknoller på røttene

Ingen rhizobiumknoller på røttene